

- RECANATI, FRANÇOIS 2004. *Literal Meaning*. Cambridge University Press, Cambridge.
- ROSENGREN, KARL ERIK 2000/2004. *Kommunikáció*. Typotex Kiadó, Bp.
- SPERBER, DAN – WILSON, DEIRDRE 1986/1995. *Relevance: Communication and Cognition*. Blackwell, Oxford.
- TERESTYÉNI TAMÁS 2004. A kommunikációs jelenségről. In: IVASKÓ LÍVIA szerk., *A kommunikáció útjai*. Gondolat Kiadó – MTA–ELTE Kommunikációelméleti Kutatócsoport, Bp., 113–30.
- TERESTYÉNI TAMÁS 2006. *Kommunikációelmélet. A testbeszédtől az internetig*. AKTI – Typotex Kiadó, Bp.
- WATZLAWICK, PAUL – BEAVIN, JANET H. – JACKSON, DON D. 1967/2009. *Az emberi érintkezés. Formák, zavarok, paradoxonok*. Animula Kiadó, Bp.
- WHITTOCK, TREVOR 1990. *Metaphor and Film*. Cambridge University Press, Cambridge.

Pragmatics as a branch of communication theory

In this article, it is argued that pragmatics as the study of conveying and understanding intentions in language use has contributed greatly to the development of communication theory. Speakers' intentions are always complex and mostly implicit in nature: they involve both individual and interpersonal goals such as asking for information, borrowing a pen, reporting, being polite or impolite, persuading or dissuading, lying or being sincere, making a good impression on a date, and so on. The negotiation and recognition of these manifold intentions require a highly sophisticated cognitive system, which is based on flexible communicative principles and strategies. The author takes a neo-Gricean view of interpreting nonconventional figurative meanings and conversational implicata in general, trying to amalgamate the Gricean rationalist approach with the Goffmanian concepts of facework and impression management. This view is suggested to account for a wide range of conversational phenomena and to be manifested in the hybrid social psychological pragmatic terms of *self-implicatum* and *attitude-implicatum*. Rhetoric and pragmatics are conceived as two neighboring disciplines that can also be fruitfully combined.

Keywords: communication theory, conventional meaning, facework, figures of speech, humor, implicature, impression management, intention, politeness, pragmatics, rhetoric.

NEMESI ATTILA LÁSZLÓ

Nyelvhasználat, nyelvtan és pragmatika*

1. Bevezetés. – Bár a pragmatika napjainkra széles körben művelt diszciplínává vált, még sincs egyetértés a terület szakemberei között abban a tekintetben, hogy mi a pragmatika tárgya, mi a viszonya a nyelvtanhoz (ezen belül a szemantikához) és a megismeréshez, a jelhasználat és a kommunikáció tanulmányozásához, valamint a kompetencia és a performancia megkülönböztetéséhez. Ugyanakkor, ha áttekintjük az explicit módon megfogalmazott pragmatikameghatározásokat,

* A tanulmány az MTA–DE Elméleti Nyelvészeti Kutatócsoport támogatásával készült.

valamint figyelembe vesszünk különböző pragmatikai elemzéseket (vö. pl. VERSCHUEREN 1995: 1–19; HORN–WARD szerk. 2004; NÉMETH T. 2006; ARIEL 2008, 2010; NÉMETH T.–BIBOK 2009, 2010; TÁTRAI 2011), és összegezzük azok közös tulajdonságait, arra a következtetésre juthatunk, hogy abban egyetértés mutatkozik, hogy a pragmatika elsősorban nyelvészeti diszciplína,¹ amely a nyelvnek különböző kontextusokban (beszédhelyzetekben) különböző célok elérése való használatát vizsgálja (NÉMETH T.–BIBOK 2003). Eltérés mutatkozik viszont abban, hogy milyen nyelvhasználati jelenségekkel milyen elméleti háttérfeltevésekkel és milyen leírási és/vagy magyarázati módszerekkel dolgoznak a különböző pragmatikamegközelítések.

Terjedelmi korlátok miatt jelen tanulmányban arra nincsen lehetőségem, hogy részletesen bemutassam, milyen pragmatikafelfogásokat lehet a szakirodalomban találni (erre vonatkozóan l. pl. LEVINSON 1983, 2000; NÉMETH T. 2006; ARIEL 2008), ehelyett a nyelvhasználati jelenségek felől kiindulva, két kutatási téma rövid bemutatásával érvelek amellett, hogy a pragmatika hatókörébe ne csak a verbális kommunikáció vizsgálata tartozzon bele, továbbá hogy szoros, többirányú együttműködést feltételezzünk nyelvtan és pragmatika között. E cél megvalósítása érdekében a 2. pontban a pragmatikusok között széles körben elfogadott nézettel szemben arra kívánok rávilágítani, hogy a nyelvhasználatnak vannak nem kommunikatív fajtái, a 3. részben pedig az implicit igei argumentumok engedélyezésének és interpretálásának lehetőségeit elemezve a nyelvtan és a pragmatika közötti szoros, kétirányú együttműködésre hívom fel a figyelmet, szemben a posztszemantikai és posztgrammatikai pragmatikafelfogásokkal. Végül a 4. részben a 2. és 3. részben megfogalmazott tanulságokra támaszkodva megfogalmazom, hogy mit értek pragmatika alatt.

2. Nyelvhasználat és pragmatika – A nyelvhasználat megnyilvánulásait tüzetesebben elemezve észre lehet venni, hogy azokat nagyon különbözően lehet értékelni, attól függően, hogy a megnyilatkozó személyeknek milyen szándékokat tulajdonítunk. Tekintsük az (1)-beli beszélgetést, amely egy szombat reggel zajlik egy apa és két nagybacska gyereke között. Az apa és a gyerekek a hétvégi teendőket és kívánságokat beszélnek meg a szobában, az éppen reggelit készítő anya mindent hall a konyhában.

- (1) Apa: *Mi legyen ma az ebéd?*
 Első gyerek: *Jó lesz a tökfőzelék, ahogy anya mondta tegnap.*
 Második gyerek: *Milyen jó lenne egy kis palacsinta is!*

Ahhoz, hogy el tudjuk dönteni az (1)-beli beszélgetés megnyilatkozásairól, hogy kommunikatívak-e vagy sem, rendelkezünk kell egy kommunikációdefi-

¹ A relevanciaelmélet a pragmatika tárgyának az osztenzív-következtetési kommunikáció vizsgálatát tekinti, de mivel az nemcsak a verbális kommunikációt, hanem a nem verbális kommunikációt és a jelhasználat nélküli kommunikációt is magában foglalja, ezért a pragmatika nem(csak) nyelvészeti diszciplína (vö. SPERBER–WILSON 1986/1995; NÉMETH T. 2003, 2004).

nícióval. A pragmatikai irodalomban használatos kommunikációmeghatározások három csoportba sorolhatók. (A kommunikációdefiníciók részletesebb kritikájára l. NÉMETH T. 2011.) Az első csoportot a kódmodellek képezik, amelyek szerint a kommunikáció üzenetek kódolásával és dekódolásával zajlik (vö. pl. SHANNON–WEAVER 1949; JAKOBSON 1969; GRIFFIN 2001). A második csoportot a következtetési modellek alkotják, amelyek a beszélői jelentés kikövetkeztetésére, azaz a beszélő szándékainak a megfejtésére összpontosítanak (vö. pl. GRICE 1957, 1975; LEWIS 1969; HORN 2004). Ha a kódmodell alapján elemezzük (1)-et, nem tudjuk megfejteti azt a jelentést, amelyet a második gyerek sugall az apának, hogy jó lenne, ha anya palacsintát is sütné a tökfőzelék mellé. Ez a sugallt jelentés nem lehet a kommunikáció része a kódmodell értelmében. A következtetési modellek a beszélő által sugallt jelentéseket (implikaturákat) a kommunikált jelentés részeként kezelik, de nem adnak elég támpontot a mondott és a sugallt jelentések közötti kapcsolatra vonatkozóan, továbbá azt sem explikálják, mit is tartalmaz a mondott jelentés.² A kommunikációs modellek harmadik csoportjába tartozó relevanciaelméleti elképzelés, az osztenzív-következtetési kommunikáció modellje egyaránt helyet ad a verbális kommunikációban a kódolásnak-dekódolásnak és a sugallásnak-következtetésnek.

E modell szerint a verbális kommunikációban a kommunikátor informatív és kommunikatív szándékkal rendelkezik. Az informatív szándék egy információ-halmaz partner számára való nyilvánvalóvá tételét jelenti, a kommunikatív szándék pedig az informatív szándék kölcsönös nyilvánvalóvá tételét (SPERBER–WILSON 1986/1995: 54–64). Az informatív szándék tartalmába a kommunikátor által explicit módon közölt és az általa sugallt jelentések tartoznak, így az informatív szándék tartalmát kódoljuk és sugalljuk, illetve dekódoljuk és kikövetkeztetjük. Az informatív szándék kölcsönös felismerése pedig osztenzió és következtetés révén történik,³ az (1)-ben a gyerekek felismerik az apa informatív szándékát, hiszen nekik címezte a kérdést, az apa pedig felismeri a gyerekek informatív szándékát, hiszen azok az ő kérdésére válaszoltak. Mindezek alapján az (1)-beli megnyilatkozások és a sugallt implikatura közlése kommunikációnak tekinthető.

Képzeld most el, hogy a második gyerek *Milyen jó lenne egy kis palacsinta is!* megnyilatkozásával nemcsak az apjának akart válaszolni (és vele kommunikálni), hanem az anyját is informálni szándékozta arról, hogy milyen kívánsága van. Mivel az anyja felé nincsen kommunikatív szándéka, ezért az anyjának szánt megnyilatkozás nem tekinthető kommunikációnak, hanem csak pusztán információközlésnek. Elképzelhető az is, hogy a második gyerek nemcsak informálni kívánta az anyját arról, hogy mi a kívánsága, hanem befolyásolni is akarta őt, rávenni arra, hogy ebédre palacsintát is süssön, ne csak tökfőzeléket főzzön. Ez esetben a gyerekek informatív és manipulatív szándéka van az anyja irányába. Kommunikatív szándék híján ez a megnyilvánulási forma sem tartható kommuni-

² A grice-i terminológia a mondott jelentést (what is said) és az implikált jelentést (what is implicated) különbözőzeti meg, és nem használja a kódolt jelentés fogalmát.

³ Az osztenzió olyan viselkedésforma, amelynek a révén a megnyilvánuló személy valamit nyilvánvalóvá tesz partnere számára. A kódolás is az osztenzió egy lehetséges formája.

kációnak, hanem manipulatív információközlésnek. Sőt, még az is elképzelhető, hogy a második gyereknek csak akaratlanul kiszaladt a száján ez a kívánság, sem informatív, sem kommunikatív, sem manipulatív szándéka nem volt, tehát a második gyerek megnyilatkozása ebben az esetben szintén nem tekinthető kommunikációnak, hanem csupán elszólásnak.

Ezen gondolatmenet alapján a nyelvhasználat és a kommunikáció nem azonosítható egymással, a nyelvhasználatnak nemcsak kommunikatív megnyilvánulásai vannak. A pragmatikai irodalomban a nem kommunikatív nyelvhasználati formák létezése mellett már többen érveltek empirikus megfigyelésekre, gondolatkísérletekre és elméleti megfontolásokra támaszkodva (l. pl. BIERWISCH 1980; KASHER 1991; NIDA 1990; NÉMETH T. 1996, 2006, 2008a, 2011; IVASKÓ 2000; ANDOR 2004; GIL 2011). A fentiekén kívül nem kommunikatív nyelvhasználat a nyelv gondolkodásra, memorizálásra, tanulásra való használata, a jegyzetelés, a saját szórakozásra való éneklés, a pszicholingvisztikai és pragmatikai kísérletekben, játékokban való alkalmazás stb. Mindezeket figyelembe véve, ha a pragmatikát a nyelvhasználatot vizsgáló diszciplínának tartjuk, akkor olyan pragmatikameghatározásra van szükség, amely a kommunikatív és a nem kommunikatív nyelvhasználatot egyaránt vizsgálati körébe vonja.

3. Implicit argumentumok: nyelvtan és pragmatika együttműködése. – A magyarban sok más *pro*-ejtő nyelvhez hasonlóan az igei argumentumok sokkal szabadabban maradhatnak lexikailag realizálatlanok, mint a *pro*-ejtés jelenségét nem mutató nyelvekben. Ugyanakkor ez nem jelenti azt, hogy egy igei argumentum bármikor, bármilyen kontextusban elhagyható lenne. Az implicit argumentumok az igék lexikai-szemantikai reprezentációjában helyet foglaló, de lexikálisan ki nem fejeződő argumentumok, amelyeknek az implicit jelenlétét a megnyilatkozásokban grammatikai (lexikai-szemantikai, fonológiai, morfológiai, szintaktikai, szemantikai) és/vagy pragmatikai evidenciák igazolják (NÉMETH T. 2000, 2006, 2008b, 2010; NÉMETH T.–BIBOK 2009, 2010). A magyar igék különböző módokon és különböző „méretű” kontextusokban fordulhatnak elő implicit argumentumokkal, az igei argumentumok lexikalizálatlanul maradását különböző tényezők engedélyezik. Az *Ági eszik* megnyilatkozásban az *eszik* ige tárgyi argumentuma nem jelenik meg, de a megnyilatkozás feldolgozása során az *eszik* ige lexikai-szemantikai reprezentációjában elérhetővé válik a tárgyi argumentum a rá vonatkozó szelekciós megkötéssel együtt: a tárgyi argumentumnak TÁPLÁLÉK típusúnak kell lennie. Ezt a tipikus olvasatot jelzi az is, hogy az *eszik* alanyi ragozásban áll a megnyilatkozásban. Ha az *eszik* tárgya nem tipikus TÁPLÁLÉK, akkor a beszélőnek meg kell neveznie azt speciális kontextus hiányában: *Ági pityangot eszik*. Akkor is lexikalizálnia kell a tárgyat a beszélőnek, ha a TÁPLÁLÉK típus egy konkrét példányát szeretné kifejezni: *Ági almát eszik*. Tegyük fel, hogy Ági egy hároméves kislány, aki éppen szájfertőzésben szenved és napok óta nem tud enni, a szülei aggódnak, nehogy kórházba kerüljön, amikor meglátják, hogy Ági kezébe vesz egy almát, beleharap és rágja. Ebben a kontextusban hangzik el a (2) az anya szájából.

(2) *Odanézz, Ági eszik!*

A (2)-t értelmezve nemcsak azt tudjuk a tárgyi argumentumról, hogy TÁP-LÁLÉK, hanem a vonatkozása is nyilvánvaló: Ági almát eszik, de mivel az anya az evés cselekedetét helyezi a figyelem középpontjába, ezért nem kell a tárgyi argumentum vonatkozását explicite kifejeznie. A (2)-ben az implicit tárgyi argumentum előfordulását az *eszik* ige lexikai-szemantikai reprezentációja, a megnyilatkozás morfoszintaktikai tulajdonságai és a kontextus együttesen engedélyezik. (A tárgyi implicit argumentumok előfordulásának feltételeit a magyarban részletesen tárgyalom korábbi munkáimban: NÉMETH T. 2008b, 2010; az alanyi és tárgyas ragozás hatását az implicit tárggyal való előfordulásra pedig l. NÉMETH T.–BIBOK 2001.)

Vegyünk egy újabb, implicit argumentumot tartalmazó megnyilatkozást!

(3) *A tanár megharagudott a diákra. Óra végén figyelmeztette, hogy ne felejtse otthon a könyvet.*

A (3)-ban a második megnyilatkozásban a *figyelmeztette* igealak implicit alanyi és tárgyi argumentummal fordul elő. Mindkettő zéró diskurzusanaforaként értelmezhető. A magyarban az alanyfolytatás elvének megfelelően azt várjuk, hogy ha a második mondat alánya zéró, akkor koreferens az első mondat alanyával (PLÉH–RADICS 1978; PLÉH–MCWHINNEY 1987; PLÉH 1998). Ezen grammatikai kívánalomnak megfelelően, a *figyelmeztette* zéró alanyának a vonatkozása: a tanár, következésképpen a zéró tárgy vonatkozása: a diákot. A *felejtse* igealak zéró alanya szintén a diákkal koreferens. Ezt az értelmezést támogatja az az általános pragmatikai tudás, amely a tanár-diák kommunikációra, illetve a figyelmeztetés beszédaktusára vonatkozik (vö. SEARLE 1969: 54–71). Képzelnünk el azonban egy olyan beszédhelyzetet, amelyben a tanár egy nagyon szigorú, nagytekintélyű, de feledékeny és hiú ember. Bár a tanár az órák elején el szokta mondani, hogy figyelmeztessék óra végén, hogy hozza el a megígért könyvet, mégis, ha valamilyik diák emlékezteti a tanárt óra végén az ígéretére, meg szokott haragudni az illető diákra, ezért a diákok nem mernek szólni a tanárnak. Tegyük fel, hogy egy ilyen kontextusban hangzik el a (3). Ebben a kontextusban a *figyelmeztette* zéró alanyát nem az alanyfolytatás grammatikai elve engedélyezi, sem a tanár-diák közötti tipikus kommunikációra, illetve a figyelmeztetés beszédaktusára vonatkozó általános pragmatikai tudás, hanem a konkrét kontextuális (enciklopédikus) információ. A *figyelmeztette* implicit alanyának a vonatkozása: a diák, implicit tárgyának a vonatkozása: a tanárt. A *felejtse* igealak implicit alanya pedig a tanárral azonos. A (2)-höz hasonlóan, a (3) elemzése során azt láttuk, hogy nyelvtani és pragmatikai tényezők együttműködve határozták meg az implicit argumentumok előfordulását és azonosítását. Ha a nyelvtan és pragmatika között intenzív interakciót feltételezünk, akkor olyan pragmatikameghatározást kell elfogadnunk, amely megengedi ezt az együttműködést. (Nyelvtan és pragmatika viszonyának tárgyalására l. ARIEL 2008; NÉMETH T.–BIBOK 2009, 2010.)

4. A pragmatika fogalma. – Figyelembe véve a 2. és 3. pont konklúzióját, a pragmatikát a pragmatikai kompetencia explicit modelljeként a nyelv-elmélet azon komponensének tarthatjuk, amely nem független a nyelvtantól, hanem azzal szoros interakcióban van, továbbá, amely az elme egyéb képességeivel (memória, kommunikációs képességek stb.) is együttműködik. A pragmatika mint a pragmatikai kompetencia modellje valamennyi nyelvhasználati forma vizsgálatára kiterjed. A pragmatika és a nyelvtan többirányú interakciójának feltételezésekor fontos még megemlíteni az együttműködésnek azt a formáját, amikor a nyelvhasználatra vonatkozó általános pragmatikai és enciklopédikus információk rögzülnek a lexémák lexikai-szemantikai reprezentációjában, illetve különböző grammatikai szerkezetekben a szemanticizáció és a grammatikalizáció révén (NÉMETH T.–BIBOK 2009, 2010). A grammatikalizáció mint a nyelvi változás egyik formája önmagában is elég erős érv a pragmatika és a nyelvtan interakciójára vonatkozóan.

Kulcsszók: pragmatika, nem kommunikatív nyelvhasználat, nyelvtan és pragmatika interakciója, implicit argumentumok.

A hivatkozott irodalom

- ANDOR, JÓZSEF 2004. The master and his performance: An interview with Noam Chomsky. *Intercultural Pragmatics* 1: 93–111.
- ARIEL, MIRA 2008. *Pragmatics and grammar*. Cambridge University Press, Cambridge.
- BIERWISCH, MANFRED 1980. Semantic structure and illocutionary force. In: SEARLE, JOHN R. – KIEFER, FERENC – BIERWISCH, MANFRED szerk., *Speech act theory and pragmatics*. Reidel, Dordrecht, 1–37.
- GIL, JOSÉ MARÍA 2011. Relevance theory and unintended transmission of information. *Intercultural Pragmatics* 8: 1–40.
- GRICE, H. PAUL 1957. Meaning. *Philosophical Review* 66: 377–88.
- GRICE, H. PAUL 1975. Logic and conversation. In: COLE, PETER – MORGAN, JERRY L. szerk., *Syntax and semantics*. 3. *Speech acts*. Academic Press, New York, 41–58.
- GRIFFIN, EMORY 2001. *Bevezetés a kommunikációelméletbe*. Harmat, Bp.
- HORN, LAURENCE R. 2004. Implicature. In: HORN-WARD szerk. 2004: 3–28.
- HORN, LAURENCE R. – WARD, GREGORY szerk. 2004. *The handbook of pragmatics*. Blackwell, Oxford.
- IVASKÓ LÍVIA 2000. Az elszólás szerepe a diskurzusban. In: SZÉCSÉNYI TIBOR szerk., *LingDok 1. Nyelvész-doktoranduszok dolgozatai*. SZTE Elméleti nyelvészet doktori program, Szeged, 171–7.
- JAKOBSON, ROMAN 1969. Nyelvészet és poétika. In: UŐ, Hang – jel – vers. Gondolat, Bp., 211–58.
- KASHER, ASA 1991. On the pragmatic modules: a lecture. *Journal of Pragmatics* 16: 381–97.
- LEVINSON, STEPHEN C. 1983. *Pragmatics*. Cambridge University Press, Cambridge.
- LEWIS, DAVID K. 1969. *Convention*. The MIT Press, Cambridge (MA).
- NÉMETH T. ENIKŐ 1996. A szóbeli diskurzusok megnyilatkozás-példányokra tagolása. *Nyelvtudományi Értekezések* 142. Akadémiai Kiadó, Bp.

- NÉMETH T., ENIKŐ 2000. Occurrence and identification of implicit arguments in Hungarian. *Journal of Pragmatics* 32: 1657–83.
- NÉMETH T. ENIKŐ 2003. A kommunikatív nyelvhasználat elvei. *Általános Nyelvészeti Tanulmányok* 20: 221–54.
- NÉMETH T., ENIKŐ 2004. The principles of communicative language use. *Acta Linguistica Hungarica* 51: 379–418.
- NÉMETH T. ENIKŐ 2006. Pragmatika. In: KIEFER FERENC szerk., *Magyar nyelv. Akadémiai Kiadó, Bp.*, 222–61.
- NÉMETH T., ENIKŐ 2008a. Verbal information transmission without communicative intention. *Intercultural Pragmatics* 5: 153–76.
- NÉMETH T. ENIKŐ 2008b. Az implicit alanyi és tárgyi argumentumok előfordulásának lexikai-szemantikai jellemzői. In: *StrNyt.* 4: 71–128.
- NÉMETH T., ENIKŐ 2010. How lexical-semantic factors influence the verbs's occurrence with implicit direct object arguments in Hungarian. In: NÉMETH T., ENIKŐ – BIBOK, KÁROLY szerk., *The role of data at the semantics–pragmatics interface.* DeGruyter Mouton, Berlin – New York, 305–48.
- NÉMETH T. ENIKŐ 2011. A humán multimodális kommunikáció modelljei és az ember-gép kommunikáció. In: NÉMETH T. ENIKŐ szerk., *Ember-gép kapcsolat. A multimodális ember-gép kommunikáció modellezésének alapjai.* Tinta Könyvkiadó, Bp., 43–61.
- NÉMETH T. ENIKŐ – BIBOK KÁROLY 2001. Az alanyi és a tárgyas ragozás szerepe az igei tárgyi argumentumok elhagyhatóságában In: BAKRÓ-NAGY MARIANNE – BÁNRÉTI ZOLTÁN – É. KISS KATALIN szerk., *Újabb tanulmányok a strukturális magyar nyelvtan és a nyelvtörténet köréből.* Osiris Kiadó, Bp., 78–96.
- NÉMETH T. ENIKŐ – BIBOK KÁROLY 2003. Szerkesztői bevezetés. *Általános Nyelvészeti Tanulmányok* 20: 5–9.
- NÉMETH T. ENIKŐ – BIBOK KÁROLY 2009. A grammatika és a pragmatika interakciója az implicit argumentumok, az implicit predikátumok és az együttes kompozíció vizsgálatában. In: MALECZKI MÁRTA – NÉMETH T. ENIKŐ szerk., *A mai magyar nyelv leírásának újabb módszerei VII. Modellek, elméletek és elvek érvényessége nyelvi adatok tükrében.* Szegedi Tudományegyetem, Általános Nyelvészeti Tanszék, Szeged, 197–226.
- NÉMETH T., ENIKŐ – BIBOK, KÁROLY 2010. Interaction between grammar and pragmatics: The case of implicit arguments, implicit predicates and co-composition in Hungarian. *Journal of Pragmatics* 42: 501–24.
- NIDA, EUGENE 1990. The role of rhetoric in verbal communication. *Language and communication* 10: 37–46.
- PLÉH, CSABA 1998. A mondatmegértés a magyar nyelvben. Osiris Kiadó, Bp.
- PLÉH, CSABA – RADICS, KATALIN 1978. Truncated sentence, pronominalization and the text. *Acta Linguistica Academiae Scientiarum Hungaricae* 28: 91–113.
- PLÉH, CSABA – MACWHINNEY, BRIAN 1987. Anaphora resolution in Hungarian. *Acta Linguistica Academiae Scientiarum Hungaricae* 37: 103–24.
- SEARLE, JOHN R. 1969. *Speech acts.* Cambridge University Press, Cambridge.
- SHANNON, CLAUDE – WEAVER, WARREN 1949. *The mathematical theory of communication.* University of Illinois Press, Urbana.

- SPERBER, DAN – WILSON, DEIRDRE 1986/1995. Relevance. Communication and cognition. Blackwell, Cambridge (MA) – Oxford.
- TÁTRAI SZILÁRD 2011. Bevezetés a pragmatikába. Funkcionális kognitív megközelítés. Tinta Könyvkiadó, Bp.
- VERSCHUEREN, JEF 1995. The pragmatic perspective. In: VERSCHUEREN, JEF – ÖSTMAN, JAN-OLA – BLOMMAERT, JAN szerk., Handbook of pragmatics. Manual. John Benjamins, Amsterdam–Philadelphia, 1–19.

Language use, grammar, and pragmatics

Starting from two empirically observable phenomena, namely the existence of non-communicative forms of language use and manners of occurrence and interpretation of implicit verbal arguments in Hungarian, the present paper argues for a definition of pragmatics which does not restrict its scope to verbal communication and assumes an intensive interaction between grammar and pragmatics.

Keywords: language use, non-communicative forms of language use, interaction between grammar and pragmatics, implicit arguments.

NÉMETH T. ENIKŐ

A beszédaktusokról és az empirikus beszédaktus-kutatásokról

1. A beszédaktusok a pragmatikában. – A címben foglaltak taglalása, vagyis a beszédaktus-vizsgálatok általános jellemzőinek, illetve a tárgyban végzett kutatásaimnak bemutatása előtt hasznos lépésnek tűnik a beszédaktusok elméleti megközelítése során felmerült problémák, valamint a pragmatikában betöltött szerepükkel kapcsolatos lényegi megállapítások áttekintése.

A beszédaktusok, nyelvi cselekedeteink e legkisebb önálló funkcióval bíró egységei a pragmatikai tárgyú nyelvészeti munkák alappilléret képezik, ami nem véletlen, hiszen az 1980-as években kiteljesedő új irányzat létrejöttének egy lehetséges időpontjaként JOHN L. AUSTIN 1952 és 1954 között Oxfordban, illetve 1955-ben a Harvardon megtartott előadásai tekinthetők (AUSTIN 1962). AUSTIN hadat üzenve a nyelvfilozófiában évszázadok óta uralkodó, dichotómiára épülő nyelvfelfogásnak, amely szerint a nyelv szerepe a világról szóló igaz vagy hamis állítások kifejezésében merül ki, azt vallja, hogy a szavak minden használata tett. Érdemei között kell számon tartanunk, hogy létrehozta a beszédaktusok leírásához szükséges alapfogalmakat, megállapítja hármast, a lokúción, illokúción, perlokúción alapuló rendszerüket, megalkotja első osztályozásukat, s mindezzel hosszú időre kijelöli a későbbi beszédaktus-kutatások fő irányait.

Pontosítandó, kiegészítendő kérdésként merült fel például a beszédaktus-igék és a performatívumok egymáshoz való viszonya. A beszédaktus-igék családját a beszédcselekedeteket leíró lexikai egységek alkotják (VERSCHUEREN 1980), melyeknek szerepe a nyelv ábrázoló, interpretáló feladatához köthető (*állít, mond,*